

"... הוטל על יעקב אדלשטיין לברור או קבוצה של עשרים-וארבע אנשים, שגם צור או בניהו הגטו. בפעם הראשונה באה לביטוי ההשקפה הגרמנית, שיש להפריד בין ההנהגה אדם הפשוט. אנחנו נסענו לטרזין ברכבת נוסעים והיהודים האחרים נשארו ברכבות-משא מולות בשוטרים. זהו קו הפרדה שהגרמנים שמרו עליו כל הזמן, בין ההנהגה של הגטו והאנשים הפשוטים. כשהגענו לטרזין ישבה ההנהגה ואיכונה איד לבצע את הובכנית, שהייתה קיימת עוד לפני פתיחת הגטו. עוד בקהילה בפראג הוקמה מחלקה בראשות המהנדס צוקר. היו תוכניות מפורטות אך העיר צריכה להתנהל, כשההנהגה מהווה מסין ממשה. איצה מחלקת צריכה להקים: כאלה, אוצרי, גיונק, בריאות, הוכן גרישים של אופן הדירוג והארגון. הכניסה לתוך מחסרי ההנהגה הייתה אסורה, אלא אם כן הייתה אף הזמנה או אישור קבוע. מצד אחד המגשבה הגרמנית, ומצד שני התמימות היהודית משרד האוצר קבע, על-פי רישומים שקיבל ממשרדים אחרים, גקציבי. אני זוכר כמו היום - קיימנו ישיבה במשרד האוצר עם מנהל מחלקת הבריאות, על הקצבה אגרופות. מנהל משרד הכאלה היה קארל שוסי, גם אצלו הכו התנהל על-פי גקציבי. אנחנו הבנו שכל זה הצבה, אך לא ידענו מה המטרה.

ההנהגה נאקה בין שני אידיאלוליות: יהודים צ'כים בני דת משה, וציונים. הראשונים התנגדו ליעקב אדלשטיין. עיקר ההתנגדות הייתה לגבי ארגון פעילות הנערה, שברובה הייתה ציונית. המאבקים היו אמיתיים והם התמקדו על ההשפעה בתוך הגטו. מוקדם מאד הגיעו הוראות מהגרמנים, להרכיב רשימה שמת של יהודים לטרנספורטים אמרי. היה ויכוח, מאבק שלא בא לידי פתרון ומצד ככל פעם לפני שישבו להכין את הרשימות: האם צריך להרכיב, או אסרד ושהגרמנים ישלו מה שהם רוצים. אדלשטיין היה בדעה שגייבים להכין רשימות, כדי לשמור על האפשרות להציל. הוא גשב שצריך להגזיק את הצעירים בגטו, לשמור על דור המשך. ככל זאת הוויכוח עלה כל פעם מחדש... אבל

תמיד בסופו של דבר היינו מרכיבים רשימה, מפני שלא ידענו מה יקרה. ידענו שהגרמנים ישלחו אלא הכדל. כמובן, אכל זאת לא הייתה שום משמעות, כי בסופו של דבר, הרוכ נשאלו".

הכניסה לקסרקטין מגדבורג

נקודות לדיון ולמחשבה:

מה מסתתר תחת הכותרת "מינהל עצמי"? איך נתפסה בעיני היהודים ואיך בעיני הנאצים?

בית ההלוויות והקולומבריום

בית ההלוויות

בית ההלוויות נמצא בתוך החומה, בקצה הדרום-מערבי של העיר, בדרך לבית הקברות שמחוץ לחומות.

אפשר להבחין בשני חדרים: אחד היה מיועד למתים בני הדת היהודית והשני ליהודים בעלי אמונה נוצרית. עגלת המתים שבחדר זה היא מקורית, בה השתמשו בגטו. ליד חדר המתים היה אולם גדול יותר ובו במת התפילה. מתחתיה, על משטח מוגבה, הונחו הארונות, 35 בכל פעם. כל ארון נשא את שם הנפטר. משם המשיכה ההלוויה תחת שמירה של שוטרים ציכים לבית הקברות.

בגטו טרזין הקפידו לקיים טקסי לוויה וקבורה דתיים לכל יהודי שנפטר. עד אוגוסט 1942 נקברו המתים בקברים רגילים, ורק אחרי כן נחפרו קברי-אחים, שכל אחד מהם הכיל 35 נקברים. מאוקטובר 1942 ואילך נשרפו הגופות בקרמטוריום.

עדותו של ד"ר ריכרד פדר, ששימש כרב בגטו טרזין

"...עבודתנו הקשה ביותר הייתה לשמש באוויות, גופות הנפטרים נרצחו היטב על-ידי אנשים שהיו מיומנים בניהולם אלה. כפקודת הגרמנים נאסר לשים בקבר אריז מלא סוג שהוא, אכן השתמשנו בתכריכי נייר, בהם עטפנו את הנפטרים לפני שהושאו בארונות מעץ. ייטקסי האוויות היו כדלקמן: הייתי מקבל הנחיות ממשרדו של הרב הראשי, ששאלו לשמש יגד עם גפן באוויות. מסע האוויות יצא משער הקסרקטין מגדבורג. עגלת המתים הייתה רגומה לפני סוסים, ואליה הלאו שישה עד שמונה אנשים בגד-עבודה. את ארונות המתים מצאנו על ערמה בצד, כשהמתאבלים סביבם. הגפן היה פתוח בתפילת 'ושב בסגר עליון'. אני נשאתי מילים מספר מעל ארונות המתים ואנשים העמיסו אותם על העגלה. אקרוכי המשפחה הזאת אהלו אותם רק עד שערי העיר. אנו המשכנו עד שערי הקסרקטין וכאזבי, מקום המשכנו של בית הגולים הגדול. שם היה המספר הרב ביותר של מתים. שם גזרנו על הטקס והמשכנו לשער קסרקטין דרך צדן. אנו הרבנים הצ'כיים פגגנו את הטקס בשפה הצ'כית, על-מנת להדגיש שאנו על אדמת מולדתנו. אך המשכנו בגרמנית כדי שהנוכחים יבינו אותנו. כשדיברנו צ'כית לא גששנו להתבטא ולהכריז שלא היהודים אגראים אמיתות הרבות, כי לא היה בכוחנו מספק אנשים מצדן וטיפול רפואי נאותים. היינו בטוחים שאיש לא ילשין עליון."

מתוך "ודם" - עיתון הנערים הציבים

ביקור בחדר המתים, מאת פטר גינץ- עורך העיתון

"גדרי המתים המרכזי נמצא כמעט בגבול טרזין. הוא גרוב עמוק בולך הגומה. הכניסה אליו דומה לשער השאלו. רק אור קלוש גודר דרך גרבי היד. כל כמה דקות מגיעה בטרטור עגלה עם גופה ומאגוריה הסבלים ברגלים לבנים. צעדיהם מהדהדים מתגל אפני הקרקע. בהסתעפויות הפרוצדורים מסרי המוצא נעמאים ארוגות מתים. כמה מהם מלאים, מוכנים להולאה. אגרים ריקים, מתתנים אשוכניהם. זאת הגמנה שהצטיירה לעיני כאשר ביקרתי במקומות מדכאים אלה. בכל מקום שרי שקט, גם העובדים שעסקו במלאכתם בעומקו של הפרוצדור דיברו בלש. בדיוק שם עטפו העובדים גווייה בתכריכים. המראה עורר אותי, כי קווי הגוף נראו בבירור. אך כל הדמות היתה נוקשה, אלא גנושה. אגרי שעטפו את הגווייה הניחו אותה בארון וסגרו את המיכסה. רב השגיח על כל המלאכה. הסתכלתי זמן מה על הנעשה ולבסוף הגוטתי לשאלו את ד"ר בוק, מנהל אותה גנה אגרינה בדרכם של כל גושבי העטו. את כל שרציתי לדעת.

"גדרי מתים מרכזי קיים כבר מה-12 באוגוסט 1942 ומאז עברו דרך פרוצדוריו 21,000 מתים".

- "וכמה מהם גנו מתגלות מדבקות?" ביקשתי לדעת. "ומה קורה עם המת אגרי פטיגו?
איך מתגלים העניינים?"

- "על כך אין רישום. אני רק יודע שמיטופוס גנו 120. בדרכ כלל המוות קורה בבית הגולמים. מייז אגרי בדיוקת הרופא מסלקים את הגווייה ומובילים אותה אכאן. כאן רוצים אותה לפי מצוות הדת, עוטפים בתכריכים ומניחים אותה בארון המתים. הכא נעשה בהשגת רבנים. אגרי השריפה בקרמטוריום טומנים את האפר במכלים. ולשם שמירתם מוקם עגה מקום גניזה בין הגומות".

- "מה גשים העובדים כשהם כל הצמן בגברת המתים? האם הם מתגייסים אליהם כאלו לבנים. או באמת כאלו בני-אדם שנפטרו?"

- "כל המלאכה היחידה שאין שבר בצידה, ואף על פי כן הם מתגייסים לעבודתם למען המתים בכבוד ראש ועושים אותה בנאמנות. כך היה גם בספטמבר בשנה שעברה. אז היה עליהם לשלם 4,000 גווייה ברציפות והם לא כשלו. לא היה זה כולו פיסוי שהציק אותם על הרגליים, היה זה משהו מעבר לכך".

- "אני מודה לך מאד, אדוני הרופא. על האינפורמציה. לא אפרוש לך יתני". בירכתי אותו לשלום ויצאתי ממעמקי השאלו אל השמש הצורגת.

◆ נקודות לדיון ולמחשבה:

★ כבוד המת בגטו טרזין

בית טרזין

בעקבותיהם
המדריך למבקר בטרזין

מינהל חברה ונוער

